

Лісневська О.А.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЗАЛУЧЕНОСТІ МОЛОДІ ДО ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ

Статтю присвячено проблемі психологічних чинників політичної активності молоді. Наводяться результати емпіричного дослідження, відповідно до яких політична активність молоді визначається такими психологічними чинниками, як мотиви політичної поведінки, рівень політизації мікросередовища, вплив різних ЗМІ як джерела політичного інформування.

Ключові слова: залученість молоді до політичного життя, політична активність молоді, психологічні чинники політичної активності молоді

Лисневская А.А.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ВОВЛЕЧЕННОСТИ МОЛОДЕЖИ В ПОЛИТИЧЕСКУЮ ЖИЗНЬ

Статья посвящена проблеме психологических факторов политической активности молодежи. Приводятся результаты эмпирического исследования, в соответствии с которыми политическая активность молодежи определяется такими психологическими факторами, как мотивы политического поведения, уровень политизации микросреды, влияние разных СМИ как источника политического информирования.

Ключевые слова: вовлеченность молодежи в политическую жизнь, политическая активность молодежи, психологические факторы политической активности молодежи

Lisnevskia A.O.

PSYCHOLOGICAL FACTORS OF INVOLVING YOUTH IN POLITICAL LIFE

The article is devoted to the problem of psychological factors of youth political activity. The empiric research shows that political activity of young people is determined by such psychological factors, as motives of political behaviour, level of

politicization of microenvironment, influence of different mass-media as source of the political informing.

Keywords: involving youth in political life, political activity of young people, psychological factors of political activity of young people

Постановка проблеми. В умовах розбудови громадянського суспільства в Україні важливого значення набуває проблема політичної активності окремої особистості як суб'єкта політичних відносин, яка виражається в її залученості в різних формах до політичного життя. Загальновизнаним є положення про те, що політичний розвиток особистості відбувається в ході політичної соціалізації, зміст якої полягає у втіленні вимог політичної системи у внутрішню структуру особистості, в освоєнні й активній трансформації її основних політико-культурних елементів [1; 4]. У ході цього процесу формуються такі властивості особистості, як політична культура і політичність, завдяки яким вона набуває здатності залучатися до політичного життя [1; 2; 3; 4].

Оскільки здатність людини до політичної діяльності (політичної поведінки) формується в результаті засвоєння елементів політичного досвіду суспільства, залученість до політичного життя також є продуктом політичної соціалізації особистості. У зв'язку з цим важливого значення набуває проблема вивчення психологічних чинників політичної активності особистості, які обумовлюють тривалість та інтенсивність її політичної діяльності (політичної поведінки). На основі аналізу наукових джерел виділено психологічні чинники політичної активності особистості, що діють на макросоціальному, мікросоціальному та індивідуально-психологічному рівнях. Відповідно до співвідношення між ними, політична активність особистості є насамперед результатом взаємодії психологічних чинників індивідуально-психологічного рівня (внутрішній склад особистості) і мікросоціального рівня (соціальне оточення, з яким особистість безпосередньо взаємодіє). У свою чергу, психологічні чинники мікросоціального рівня є пов'язаними з психологічними чинниками макросоціального рівня,

виступаючи передавальною ланкою між особистістю та великими соціальними спільнотами.

Особливо актуальною є проблема вивчення психологічних чинників залученості до політичного життя молоді – тієї частини громадян України, яка буде визначати розвиток нашої держави протягом наступних десятиліть. Враховуючи вікові та соціальні закономірності розвитку особистості в період молодості, а також зміни в структурі міжособистісних стосунків у сучасному світі (поширеність як безпосередніх, так і опосередкованих контактів між людьми), конкретизовано індивідуально-психологічні та мікросоціальні чинники політичної активності молоді. Так, на індивідуально-психологічному рівні політична активність молоді визначається передусім такими психологічними чинниками, як цінності особистості, сенсожиттєві орієнтації особистості, мотиви політичної поведінки особистості; на мікросоціальному рівні – такими психологічними чинниками, як особливості сімейної соціалізації особистості, особливості спілкування особистості в первинних соціальних групах, вплив різних ЗМІ як джерела політичного інформування. **Метою** даного дослідження стало вивчення зв'язку між показником рівня політичної активності молоді та її індивідуально-психологічними характеристиками і психологічними особливостями мікросередовища.

Методика та організація дослідження. У дослідженні брали участь учні Чернігівського обласного педагогічного ліцею для обдарованої сільської молоді, Чернігівського загальноосвітнього навчального закладу I-III ст. №21, Чернігівського вищого професійного училища побутового обслуговування, Чернігівського професійного будівельного ліцею (*учнівська молодь* – 100 осіб віком 15-17 років); студенти Чернігівського кооперативного технікуму, Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці, Чернігівського державного педагогічного університету (*студентська молодь* – 100 осіб віком 18-21 рік); молодь, що працює в державних установах і приватних організаціях міста (*молодь, що працює* – 100 осіб віком 19-30 років). Загальна

кількість учасників дослідження – 300 осіб, з них 144 чоловіки та 156 жінок, віком від 15 до 30 років. **Об’єкт** дослідження: залученість молоді до політичного життя. **Предмет** дослідження: психологічні чинники залученості молоді до політичного життя.

Рівень політичної активності молоді було встановлено за допомогою анкети для визначення рівня і форм політичної участі особистості, цінності молоді – за допомогою модифікованого варіанту методики „Ціннісні орієнтації” М. Рокіча, сенсожиттєві орієнтації молоді – за допомогою Тесту сенсожиттєвих орієнтацій Д.О. Леонтєва, мотиви політичної поведінки молоді – за допомогою семантичного диференціалу, психологічні аспекти мікросередовища – за допомогою анкети для виявлення психологічних особливостей мікросередовища. Для опрацювання результатів були використані стандартні математико-статистичні процедури за допомогою комп’ютерного пакету SPSS for Windows 11.0. Отримані дані були піддані процедурі кореляційного аналізу, що дозволило виявити зв’язок між показником рівня політичної активності молоді та індикаторами індивідуально-психологічних і мікросоціальних чинників політичної активності особистості.

Результати дослідження. Проведений кореляційний аналіз даних дозволив виявити статистично достовірні позитивні кореляційні зв’язки між показником рівня політичної активності молоді та такими індикаторами психологічних чинників політичної активності особистості, як „бажання бути в курсі життя держави, політичних подій” ($r=0,509$ при $p \leq 0,01$), „задоволення постійного інтересу до політики і політичного життя” ($r=0,497$ при $p \leq 0,01$), „прагнення обмінюватися політичною інформацією з іншими” ($r=0,467$ при $p \leq 0,01$), „підтримка кандидата, політика, політичної партії” ($r=0,443$ при $p \leq 0,01$), „обговорення явищ суспільно-політичного життя з друзями, приятелями” ($r=0,432$ при $p \leq 0,01$), „відстоювання власних політичних поглядів, позицій, утілення їх у життя” ($r=0,425$ при $p \leq 0,01$), „обговорення явищ суспільно-політичного життя з членами сім’ї, родичами” ($r=0,417$ при $p \leq 0,01$), „патріотичні почуття” ($r=0,411$ при

$\rho \leq 0,01$), „намагання змінити політичну систему радикальними методами” ($r=0,411$ при $\rho \leq 0,01$), „здобуття політичних знань, інформації для використання їх в інших сферах життя (бізнесі, соціальному забезпеченні тощо)” ($r=0,405$ при $\rho \leq 0,01$), „ідейні переконання” ($r=0,395$ при $\rho \leq 0,01$), „прагнення привернути увагу до суспільно-політичних проблем, власних переконань” ($r=0,392$ при $\rho \leq 0,01$), „вболівання за долю держави, народу” ($r=0,391$ при $\rho \leq 0,01$), „преса як джерело отримання політичної інформації” ($r=0,385$ при $\rho \leq 0,01$), „хобі (політика як захоплення)” ($r=0,346$ при $\rho \leq 0,01$), „дотримання власної активної життєвої позиції” ($r=0,345$ при $\rho \leq 0,01$), „преса як найбільш значуще джерело отримання політичної інформації” ($r=0,341$ при $\rho \leq 0,01$), „обговорення явищ суспільно-політичного життя з колегами по роботі, товаришами по навчанню” ($r=0,333$ при $\rho \leq 0,01$), „прагнення позитивних змін у суспільстві, у його політичній системі” ($r=0,317$ при $\rho \leq 0,01$), „виконання громадянського обов'язку” ($r=0,316$ при $\rho \leq 0,01$), „прослуховування матір'ю теле- і радіопрограм політичної тематики” ($r=0,293$ при $\rho \leq 0,01$), „бажання бути обізнаним, ерудованим, високоосвіченим” ($r=0,291$ при $\rho \leq 0,01$), „зацікавленість політикою як маловідомою сферою діяльності” ($r=0,286$ при $\rho \leq 0,01$), „прагнення влади” ($r=0,284$ при $\rho \leq 0,01$), „обговорення явищ суспільно-політичного життя з сусідами” ($r=0,272$ при $\rho \leq 0,01$), „захист власних прав і прав інших” ($r=0,271$ при $\rho \leq 0,01$), „прослуховування батьком теле- і радіопрограм політичної тематики” ($r=0,268$ при $\rho \leq 0,01$), „прагнення реалізувати лідерські якості” ($r=0,262$ при $\rho \leq 0,01$), „телебачення як найбільш значуще джерело отримання політичної інформації” ($r=0,248$ при $\rho \leq 0,01$), „досягнення високого ідеалу, високої мети” ($r=0,235$ при $\rho \leq 0,01$), „телебачення як джерело отримання політичної інформації” ($r=0,233$ при $\rho \leq 0,01$), „задоволення потреби в єднанні, взаємодії з іншими” ($r=0,207$ при $\rho \leq 0,01$), „незадоволення владою, політичною системою” ($r=0,185$ при $\rho \leq 0,01$), „прагнення справедливості” ($r=0,172$ при $\rho \leq 0,01$), „висловлення політичного протесту” ($r=0,163$ при $\rho \leq 0,01$).

Внаслідок розподілу індикаторів психологічних чинників політичної активності особистості на смислові групи було побудовано п'ять кореляційних

плеяд, що дозволяє докладніше проаналізувати зв'язок між показником рівня політичної активності молоді та окремими індикаторами психологічних чинників політичної активності особистості (при графічному зображенні результатів за критерій статистичної значущості було обрано коефіцієнт кореляції $r > 0,4$). У побудованих кореляційних плеядах показник рівня політичної активності молоді та кожний індикатор було позначено кружечком з відповідним номером, а кореляційні зв'язки між ними – лініями різного характеру (якщо $0,4 < r < 0,5$ – одинарні лінії, якщо $0,5 < r < 0,7$ – подвійні лінії).

При інтерпретації кожної побудованої кореляційної плеяди було враховано значення індикаторів, які мають найбільшу кількість статистичних зв'язків, а також індикаторів, що є найбільш сильно пов'язаними з показником рівня політичної активності молоді. На думку О.С. Романової [5, 127], ті члени кореляційної плеяди, які мають максимальну кількість зв'язків з іншими членами, називаються ознаками-індикаторами. Ці ознаки інтерпретуються зазвичай як „причини”, що „стягують” інші ознаки в кореляційну плеяду.

До першої смислової групи (Рис. 1) було включено мотиви привабливості політики як сфери діяльності, пізнавальні мотиви та ті особливості мікросередовища, які вказують на частоту звернення за політичною інформацією до різних ЗМІ. На нашу думку, об'єднання цих індикаторів психологічних чинників політичної активності особистості відображає інтерес до політики, доброзичливе ставлення до неї, прагнення розібратися в явищах політичної дійсності за допомогою таких ЗМІ, як телебачення і преса.

Аналіз кореляційних плеяд свідчить про те, що в першій смисловій групі найбільшу кількість статистичних зв'язків мають показник рівня політичної активності молоді та такі мотиви, як „задоволення постійного інтересу до політики і політичного життя”, „бажання бути в курсі життя держави, політичних подій”, „здобуття політичних знань, інформації для використання їх в інших сферах життя (бізнесі, соціальному забезпеченні тощо)”. Цікаво, що телебачення і преса як джерело політичного інформування виявилися непов'язаними як з

показником рівня політичної активності молоді, так і з виділеними мотивами активної політичної поведінки через відносно слабкі статистичні зв'язки ($r < 0,4$).

Отже, у першій смисловій групі ознаками-індикаторами виступають мотиви, які відображають постійний інтерес до діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування, політичних організацій та їх лідерів, прагнення досягти високого рівня поінформованості й обізнаності щодо політичних подій, зокрема для застосування цих знань з власною користю в сферах діяльності, не пов'язаних з політикою. Ці ж мотиви є найбільш сильно статистично пов'язаними з показником рівня політичної активності молоді, що вказує на взаємозв'язок між привабливістю політики як сфери діяльності, прагненням розібратися в її сутності та залученістю молоді до політичного життя.

До другої смислової групи (Рис. 2) було включено ідеологічні мотиви, які вказують на сукупність філософських, політичних, правових та моральних поглядів людини, що складають її світогляд і визначають характер політичної діяльності (політичної поведінки).

Аналіз кореляційної плеяди свідчить про те, що в другій смисловій групі найбільшу кількість статистичних зв'язків мають такі ідеологічні мотиви, як „патріотичні почуття”, „ідейні переконання”, „дотримання власної активної життєвої позиції”, „досягнення високого ідеалу, високої мети”, „прагнення справедливості”. Отже, у другій смисловій групі ознаками-індикаторами виступають мотиви, що вказують на відданість усталеній системі поглядів, переконань, принципів, на яких ґрунтується світогляд особистості, а також її діяльне ставлення до навколишнього світу взагалі, і політики зокрема, що виражається в прагненні досягати благородних цілей, сприяти утвердженню політичних відносин, які відповідали б морально-етичним і правовим нормам.

Найбільш сильний статистичний зв'язок з показником рівня політичної активності молоді мають такі мотиви, як „підтримка кандидата, політика, політичної партії”, „патріотичні почуття”, „відстоювання власних політичних поглядів, позицій, утілення їх у життя”. При цьому зв'язок показника рівня

політичної активності молоді з виділеними ознаками-індикаторами здійснюється тільки через перші два мотиви. На наш погляд, це означає, що ідеологічні мотиви починають спонукати молодь до політичних дій тоді, коли на політичній арені з'являється політична організація або політичний діяч, ідейні позиції яких викликають симпатію й схвалення, або тоді, коли виникає загроза інтересам Батьківщини. Відсутність сильного статистичного зв'язку виділених ознак-індикаторів з мотивом „відстоювання власних політичних поглядів, позицій, утілення їх у життя” відображає, на нашу думку, розірваність між ідейними думками, переконаннями молоді та готовністю до їх практичного захисту або реалізації в конкретних формах політичної діяльності (політичної поведінки).

До третьої смислової групи (Рис. 3) було включено мотиви перетворення світу, які вказують не лише на небайдужість до проблем суспільно-політичного характеру, але й на готовність докласти зусилля щодо здійснення суспільно значущих перетворень. Оскільки такі мотиви властиві передусім людям, що прагнуть визначати міжособистісні стосунки, життєві обставини, до цієї групи було включено також мотиви влади над людьми.

Аналіз кореляційної плеяди свідчить про те, що в третій смисловій групі найбільшу кількість статистичних зв'язків мають такі мотиви, як „намагання змінити політичну систему радикальними методами”, „прагнення привернути увагу до суспільно-політичних проблем, власних переконань”, „прагнення реалізувати лідерські якості”, „прагнення влади”. Отже, у третій смисловій групі ознаками-індикаторами виступають мотиви, які відображають бажання зацікавити інших людей своїми поглядами щодо сукупності питань, пов'язаних зі сферою політики, спонукати їх до вирішення цих питань за допомогою рішучих дій. Ці бажання ґрунтуються на надмірній захопленості певними ідеями, здатності надихати інших людей, а також на прагненні набути можливості здійснювати свою волю, чинити вирішальний вплив на їх діяльність (поведінку).

Найбільш сильний статистичний зв'язок з показником рівня політичної активності молоді має мотив „намагання змінити політичну систему

радикальними методами”, який пов’язує цей показник з іншими ознаками-індикаторами. Це вказує, на нашу думку, на те, що саме готовність до рішучих політичних дій спонукає залучатися до політичного життя ту частину молоді, яка бажає продемонструвати власні політичні погляди, переконання, позиції, схильна до суперництва, прагне зайняти престижну позицію в референтній групі.

До четвертої смислової групи (Рис. 4) було включено мотиви спілкування, а також такі особливості мікросередовища особистості, що вказують на частоту обговорення політичної інформації з оточуючими людьми.

Аналіз кореляційної плеяди свідчить про те, що в четвертій смисловій групі найбільшу кількість статистичних зв’язків мають такі індикатори психологічних чинників політичної активності особистості, як „обговорення з друзями, приятелями явищ суспільно-політичного життя”, „обговорення з членами сім’ї, родичами явищ суспільно-політичного життя”. Отже, у четвертій смисловій групі ознаками-індикаторами виступає сильне бажання обговорювати політичні повідомлення, а також реалізація цього бажання в формі обміну поглядами, враженнями щодо подій політичної дійсності, що здійснюється людьми, стосунки яких ґрунтуються на взаємній прихильності і кровній спорідненості.

Найбільш сильний статистичний зв’язок з показником рівня політичної активності молоді мають такі індикатори психологічних чинників політичної активності особистості, як „прагнення обмінюватися політичною інформацією з іншими”, „обговорення явищ суспільно-політичного життя з друзями, приятелями”, „обговорення явищ суспільно-політичного життя з членами сім’ї, родичами”, що свідчить про важливість для молоді обмінюватися відомостями, пов’язаними з питаннями політики, насамперед з людьми, з якими вона має близькі міжособистісні стосунки.

Висновки. Проведене емпіричне дослідження дозволило встановити зв’язок між показником рівня політичної активності молоді, мотивами активної політичної поведінки (мотиви привабливості політики як сфери діяльності, пізнавальні мотиви, ідеологічні мотиви, мотиви перетворення світу, мотиви влади

над людьми, мотиви спілкування), частотою звернення за політичною інформацією до різних ЗМІ та частотою обговорення політичної інформації з оточуючими людьми. Отримані результати свідчать про те, що політична активність молоді – це складне системне явище, що визначається різними психологічними чинниками (мотиви політичної поведінки, рівень політизації мікросередовища, вплив різних ЗМІ як джерела політичного інформування). Відтак психологічні чинники залученості молоді до політичного життя необхідно виявляти з позицій системного підходу, відповідно до якого будь-яке психічне явище зумовлюється різноманітними психологічними чинниками, в яких воно існує як цілісна система.

Відкритою залишається проблема виявлення психологічних чинників, які опосередковано визначають характер політичної активності молоді. Отже, встановлений перелік психологічних чинників залученості молоді до політичного життя не є вичерпним і потребує подальших доповнень та уточнень.

Література

1. Авер'янова Г.М. Особливості соціалізації молоді в умовах трансформації суспільства / Г.М. Авер'янова, Дембицька Н.М., Москаленко В.В. – К. : „ППП”, 2005. – 307 с.
2. Білик М. Особливості формування політичної культури сучасної молоді / М. Білик // Соціальна психологія. – 2004. – №4 (6). – С. 96-105.
3. Боришполець О.Т. Культура участі в політичному процесі : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції [„Політична культура демократичного суспільства: стан і перспективи в Україні”], (26-27 лютого 1998 р.) / Інститут соціальної та політичної психології АПН України / Редкол. : М.М. Слюсаревський (головн. ред.) та ін. – К. : Гнозис, 1998. – С. 87-89.
4. Москаленко В.В. Соціальна психологія : Підручник / В.В. Москаленко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.
5. Романова Е.С. Психодіагностика : Учебное пособие / Е.С. Романова. – СПб. : Питер 2005. – 400 с. – (Серия „Учебное пособие”).

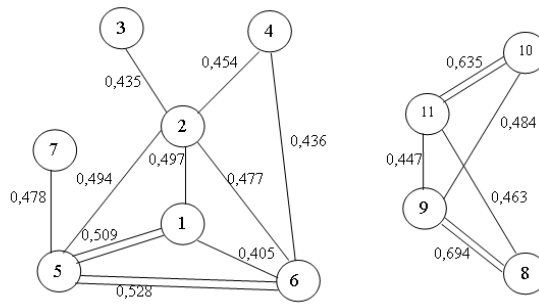

Рис. 1. Кореляційні плеяди, що відображають зв'язки між показником рівня політичної активності молоді, мотивами привабливості політики як сфери діяльності, пізнавальними мотивами й частотою звернення за політичною інформацією до різних ЗМІ

У кореляційних плеядах цифрами позначено: 1 – показник рівня політичної активності молоді; 2 – „задоволення постійного інтересу до політики і політичного життя”; 3 – „хобі (політика як захоплення)”; 4 – „зацікавленість політикою як маловідомою сферою діяльності”; 5 – „бажання бути в курсі життя держави, політичних подій”; 6 – „здобуття політичних знань, інформації для використання їх в інших сферах життя (бізнесі, соціальному забезпеченні тощо)”; 7 – „бажання бути обізнаним, ерудованим, високоосвіченим”; 8 – „преса як джерело отримання політичної інформації”; 9 – „преса як найбільш значуще джерело отримання політичної інформації”; 10 – „телебачення як найбільш значуще джерело отримання політичної інформації”; 11 – „телебачення як джерело отримання політичної інформації”.

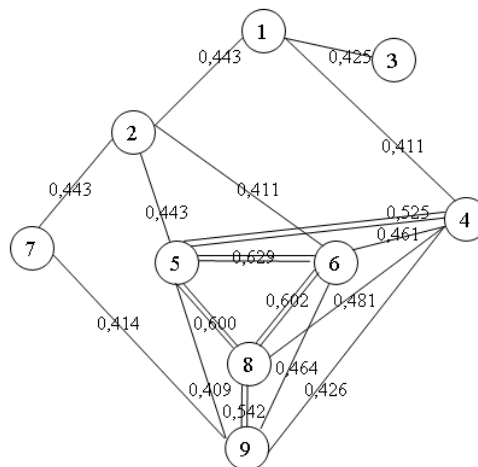

Рис. 2. Кореляційна плеяда, що відображає зв'язки між показником рівня політичної активності молоді та ідеологічними мотивами

У кореляційній плеяді цифрами позначено: 1 – показник рівня політичної активності молоді; 2 – „підтримка кандидата, політика, політичної партії”; 3 – „відстоювання власних політичних поглядів, позицій, утілення їх у життя”; 4 – „патріотичні почуття”; 5 – „ідейні переконання”; 6 – „дотримання власної активної життєвої позиції”; 7 – „виконання громадянського обов'язку”; 8 – „досягнення високого ідеалу, високої мети”; 9 – „прагнення справедливості”. Мотив „висловлення політичного протесту” не було зображено в кореляційній плеяді через відносно слабкі статистичні зв'язки ($r < 0,4$).

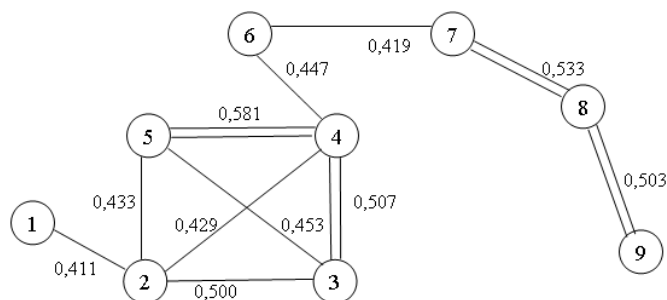

Рис. 3. Кореляційна плеяда, що відображає зв'язки між показником рівня політичної активності молоді, мотивами перетворення світу і мотивами влади над людьми

У кореляційній плеяді цифрами позначено: 1 – показник рівня політичної активності молоді; 2 – „намагання змінити політичну систему радикальними методами”; 3 – „прагнення привернути увагу до суспільно-політичних проблем, власних переконань”; 4 – „прагнення реалізувати лідерські якості”; 5– „прагнення влади”; 6 – „захист власних прав і прав інших”; 7 – „вболівання за долю держави, народу”; 8 – „прагнення позитивних змін у суспільстві, у його політичній системі”; 9 – „незадоволення владою, політичною системою”.

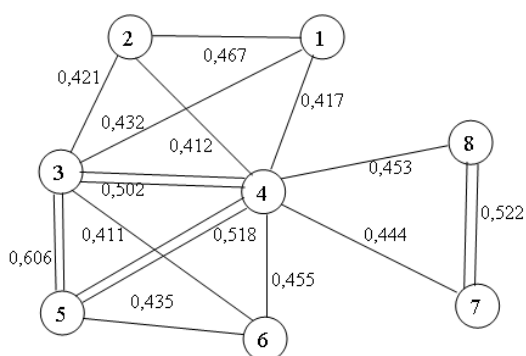

Рис. 4. Кореляційна плеяда, що відображає зв'язки між показником рівня політичної активності молоді, мотивами спілкування та частотою обговорення політичної інформації з оточуючими людьми

У кореляційній плеяді цифрами позначено: 1 – показник рівня політичної активності молоді; 2 – „прагнення обмінюватися політичною інформацією з іншими”; 3 – „обговорення явищ суспільно-політичного життя з друзями, приятелями”; 4 – „обговорення явищ суспільно-політичного життя з членами сім'ї, родичами”; 5 – „обговорення явищ суспільно-політичного життя з колегами по роботі, товаришами по навчанню”; 6 – „обговорення явищ суспільно-політичного життя з сусідами”; 7 – „прослуховування матір'ю теле- і радіопрограм політичної тематики”; 8 – „прослуховування батьком теле- і радіопрограм політичної тематики”. Мотив „задоволення потреби в єднанні, взаємодії з іншими” не було зображено в кореляційній плеяді через відносно слабкі статистичні зв'язки ($r < 0,4$).